RIZA ERSOY (1860-1926)*

Yozgat Milletvekili

Gülin ÖZTÜRK

Anahtar Kelimeler: Yozgat, Meclis, Milletvekili

Rıza Bey, 1 Temmuz 1860 yılında Yozgat'ın Akdağmadeni kazasında doğmuştur. Annesinin adı Meryem babasının adı Rüstem'dir. Rüştiye mektebinde eğitim hayatını tamamlamış aktif olarak Nafia memurluğu, Maden Müstantik Muavinliği, Beypazarı Mahkeme Başkatipliği, Reji memurluğu, Bala, Diyarbakır, Divriği Müstantikliği görevinde bulunmuş ve 1915 yılında görevinden ayrılmıştır. Sivas Kongresi kararlarının hemen akabinde Mustafa Kemal Paşa'nın göndermiş olduğu telgraf üzerine Akdağmadeni Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulması için hazırlıklara başlamış ve iki yıl bu cemiyetin başkanlık görevinde bulunmuştur. Daha sonra Büyük Millet Meclisinin açılması ile Yozgat mebusu olarak Mecliste çalışmış 1926 yılında vefat etmiştir. Rıza Bey, Milli Mücadeleye katkılarından dolayı yeşil şeritli istiklal madalyası ile de onurlandırılmıştır. Birinci Meclis döneminin dört toplanma yılı içerisinde iki, üç ve dördüncü şubelerde görev almış adliye, nafia, layiha ve tetkik heyeti encümenliklerinde çalışmıştır. Görev aldığı geçici encümenlik Tetkik Encümenliğidir. Rıza Bey, Birinci Mecliste yapılan kanun oylamalarından 81'i ne katılmış, 71 kabul, 7 red, 3 de çekimser oy; diğer oylamaların da 60'ına katılmış, 34 kabul, 12 red, 2 çekimser oy kullanmıştır. Bu durum Rıza Bey'in oylamalara aktif olarak katıldığı ve çoğunlukla kabul oyu kullandığını göstermektedir. Meclis faaliyetlerinde bulunduğu dönemde 11 Eylül 1920 tarihi itibariyle iki ay; 18 Eylül 1921 ve 13 Temmuz 1922 tarihlerinde de üçer ay izin kullanmıştır. Gerek Milli Mücadeleye aktif olarak katılmak için memleket ziyaretleri gerekse de sağlık nedenlerinden dolayı Meclis Genel Kurulu tarafından izinli sayılan Rıza Bey, Yozgat mebusları içerisinde en çok izin kullanan mebus olarak kayıtlarda geçmektedir.

Meclis faaliyetleri içerisinde Rıza Bey; "Asiler Tarafından Şehit Edilen Karamağara Nahiyesi Müdürü Tevfik Efendi ile Mehmet Onbaşı Ailelerine Maaş Verilmesi"; "Ailesi ve Yardımcısı Olmayanların Kişisel Askerlik Hizmetinden Muaf Tutulması"; "Sebze Vergisinin Tahıl Vergisiyle Birlikte Vergi Memurları Tarafından Toplanması" gibi genel tekliflerin dışında memleketi Yozgat ile ilgili de "Akdağmadeni Kazasının Mülki Teşkilatı Hakkında" Meclise kanun teklifleri vermiş bu kanun teklifinden üçü Meclis Genel Kurulu tarafından ilgili encümenlere havale edilmiş, biri ise reddedilmiştir. Rıza Bey'in "Anayasa Hukuku ve Ödenekler Hakkında Anayasa Hukuku Komisyonunun Şekil ve Esası"; "Büyük Millet Meclisinin Şeklini Tespit ve Devamını Temin İçin Çıkarılan Kanun Üzerine" diğer mebusların vermiş olduğu kanun teklifleri üzerine değişiklik önerilerinde bulunmuş bu tekliflerin biri red diğeri ise sonuçlanmamıştır. Ayrıca Rıza Bey, "Meclisin Şeklinin Tesbitine, Nisab-ı Müzakereye, Tahsisata ve Meclis Azalığı İle İçtima Edebilecek

Memuriyetler”; “Nisab-ı Müzakere Kanununun Altıncı ve Sekizinci Maddelerinin Tadili”; “Başkumandan Mustafa Kemal Paşa’ya Gazilik Unvanı ve Müşirlik Rütbesi Verilmesi”; “Dersimli Zeynozade Bego Ağa’nın Hastalığına Binaen Ceza Müddetinin Affı” ile ilgili olarak ta diğer mebusların vermiş olduğu kanun teklifleri ile “Bursa Milletvekili ve Diyarbakır İstiklal Mahkemesi Üyesi Şeyh Servet Efendi’nin Komünizm Propagandası Yaptığı”; “İstiklal Mahkemelerinde Meydana Gelen Suçlardan Doğan Kişisel Hak ve Hükümlere Dair Layihanın Acilen Müzakere Edilmesi” ;”Kasaba Ahalisinin de Köylüler Gibi Ağaçları Katletmesine Müsaade Olunmaması”; “Hükümet Dairlerinde Kişilere İşlerinde Kolaylıklar Gösterilmesine Ve Hoş Olmayan Muamelelerin Kaldırılması”; “Aşı Memurlarının Askerlikleri”; İstiklal Mahkemelerince Şahsi Hukuka Dair Verilen Hükümler”; ”Hukuk-ı Esasiye Encümeninin Dördüncü Maddesinin Tadili”; Bursa Milletvekili Muhittin Baha Bey’in Kendisi İle Alakalı Gizli Celse Zabtının Verilip Verilmeyeceği” ile ilgili Meclise sunmuş olduğu takrirlerin haricinde Yozgat ile ilgili de “Zile-Akdağmadeni Yolunun Bu Seneki İnşaat Programına Alınması”; “Akdağmadeni’nde İsyancılar Elinde Esir Düşen Akrabalarının Kurtarıldığına ve Vatana İhanet Hükümlerinin Oylamaya Sunulması Gerektiğinin Güvenlik Kuvvetleri Kumandanlığına Tebliğ Olunması”; “Yozgat Çiftçilerinden Talep Edilen Zahire Bedelinin Çiftçilerin Hükümetten Alacaklarına Karşılık Gelmesi”; “Yozgat İsyanı ile İlgili Gerek Yozgat’ta ve Gerek Akdağmadeninde Genel Bir Af İlanına Dair” vermiş olduğu takrirleri de bulunmaktadır. Rıza Bey’in Meclise sunmuş olduğu on dört takririn biri kabul, iki tanesi red, diğerleri ise encümenlere havale edilmiştir. Mecliste kendisinin sunmuş olduğu takrirlerden başka diğer mebusların Meclise sundukları takrirlerde de Rıza Bey’in imzası bulunmaktadır. Bu takrirler “Londra Konferansı’na Gidecek Barış Heyeti İle İlgili Meselenin Oylamaya Sunulması”; “Meclisin Göreve Başlamasının Mart 1921 Başlangıcına Dönüştürülmesi”; “Kırşehir Milletvekili Sadık Bey’in Ödeneğinin Meclise Katıldığı Tarihten İtibaren Verilmesi”; “Mecelle Ceza Hükümlerinin Düzenlenmesi"; “Muhacirlerin Bir An Evvel Yurtlarına Sevkleri”; “İktisat Vekili Sırrı Bey’e İtimat Beyan Edilmesi”; “İcra Vekilleri’nin Seçimi”; “Ceza Kanununun İki Yüz Üçüncü Maddesine İlave”; “Hilafetin Osmanlı Hanedanına Aid Olduğuna ve Halifenin Bu Hanedandan Büyük Millet Meclisi Tarafından Seçileceği”; “Altıncı Avans Kanununun Yedinci Maddesinin Açıklanması”, “Askerliği Erteleme Vergisinin Kaldırılması”; “Teşkilat-ı Esasiye Kanununun Ek Maddesinin Kaldırılması ve Yenilenmesi ve Yeniden Oylamaya Konulması”; “Şeriye Vekili Vehbi Efendi’nin Müstahikini İlmiye Tahsisatının Kendi Daire-i İntihabiyesi Ulemasına Tahsis Ettiğine ve Kayınbiraderini Himaye Eylediği’ne Dair’dir. Rıza Bey’in imzası bulunan on üç takririn altısı Meclis Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş bir kısmı ilgili encümene bir kısmı da neticelendirilmemiştir. Ayrıca Rıza Bey’in Dâhiliye Vekâletine yönelttiği bir tane de soru önergesi vardır.

Rıza Bey'in meclis faaliyetleri içerisinde vermiş olduğu kanun tekliflerinin temel konusu sosyal, idari, askeri ve zirai; takrirlerinin temel konusu ise adli, sosyal, bayındırlık, zirai, sağlık, ekonomi ve

meclisin çalışma sistemi ile ilgilidir. Kendisinin vermiş olduğu kanun teklifleri ve takrirler dışında diğer milletvekillerinin sunmuş olduğu kanun teklifi ve takrirler de Meclis iç tüzüğü, adli ve sosyal konularda değişiklik önerilerinde bulunmuştur.

Kaynakça

1-Arşiv Belgeleri ve Resmi Belgeler

a-TBMM Arşivi

Rıza Ersoy, 436 NSD Tercüme-i Hal Kağıdı.

İstiklal Madalyası Defteri, Esas No: 3-C, Rumuz IV-15, Madalya No:1915.

Birinci Dönem Milletvekilleri Mezuniyet ve Memuriyet Defteri, Rumuz: II, 2b-2/5, Ankara, 1920.

Birinci Dönem Milletvekilleri Mezuniyet ve Memuriyet Defteri, Rumuz: II, 2b-2/8, Ankara, 1923.

Birinci Dönem Şube ve Encümen Defteri, Esas No:9, Rumuz: II-2/3-4.

Birinci Dönem Encümenler Defteri, Esas No:10, Rumuz: II-2a/4.

Birinci Dönem Muvakkat Encümenleri Defteri, Rumuz: II-2/5.

Birinci Dönem Şube ve Komisyonlar, 2 Mart 1921, Rumuz: II-2a/3,4.

Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri. (1954). Ankara: TBMM Matbaası.

b-Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BOA, Dosya No:2709, Gömlek No. 203145, 26 Kasım 1905.

BOA, Dosya No:1034, Gömlek No:10, 21 Aralık 1905.

c-ATASE Arşivi

ATAZB, Kutu No. 23, Gömlek No. 1, Belge No:1-2.

ATAZB, Kutu No. 18, Gömlek No. 24, Belge No:24-1.

ATAZB, Kutu No. 23, Gömlek No. 1, Belge No:1-1.

d-Emekli Sandığı Arşivi

Rıza Ersoy, Dosya No: MO. 021. 443.

e-Yozgat İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü Arşivi

Rıza Ersoy, Nüfus Kayıt Örneği.

2-Kitap

ÇOKER, F. (1994). *Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923* (C. I). Ankara: TBMM Vakfı Yayınları.

ÇOKER, F. (1995). *Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923, I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri* (C. I-III). Ankara: TBMM Vakfı Yayınları.

GENYA, V. (1945). *Türkiye Büyük Millet Meclisinin 25. Yıl Dönümünü Anış, 23 Nisan 1945*. Ankara.

3-Tezler

ÖZTÜRK, G. (2018). *I. ve II. Dönem Yozgat Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri* (Basılmamış doktora tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

4-Albümler

Devletimizi Kuranlar, Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi, 65. Yıl. (1985). Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi.

İlk Meclis Anketi, Birinci Dönem TBMM Milletvekillerinin Gelecekten Bekledikleri Anketi. (2004). Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

TBMM Albümü 1920-1950. (2010). Ankara.

* Bu madde, Gülin ÖZTÜRK, "Rıza Ersoy (1860-1926)", Atatürk Ansiklopedisi, https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/1893/Rıza-Ersoy-(1860-1926) adresinden Atatürk Araştırma Merkezi tarafından verilen izinle alınmıştır.